

свідчить про її адекватність, здоровий дух та спроможність до побудови сильної держави.

Список використаних джерел:

1. Баран Є. «Чорний Ворон» Василя Шкляра: між національним міфом і політичною кон'юктурою (Про роман Василя Шкляра «Чорний Ворон») [Електронний ресурс] / Є. Баран. – Режим доступу: www.siver.com.ua/forum/62-539-1
2. Бухальська М. А. Холодноярська республіка в літописі визвольної боротьби українського народу за свою незалежність (1918–1922 рр.) / М. А. Бухальська // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2008. – Вип. 11. – С. 48-53.
3. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр / Ю. Горліс-Горський. – Львів : Червона калина, 1992. – 284 с.
4. Ще одна таємниця Чорного Ворона [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scheodna-tajemnytsya-chornogo-vorona/>
5. Документи, взяті з державного архіву Одеської області.

Фінів В.М.

аспірантка,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет»

ПРАГМАТИКО-ІТЕРАЦІЙНІ ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНОГО ПОВТОРУ

Різнобічний аналіз художнього тексту передбачає виокремлення та дослідження мовних одиниць, які сприяють реалізації авторської інтенції, розкриттю ідіосеміологічного коду (індивідуально-авторського смислу), семантичній і структурній зв'язності висловлень, інтенсифікації зображуваного та декодуванню додаткових напластувань, що виникають при рецепції тексту. У комплексі таких мовних одиниць важливе місце посідає повтор лексем, що є нетиповим засобом саме для текстів малої прози, оскільки вони передбачають сконденсованість та лаконічність викладу, а словоповтор навпаки – часто є виразником нагромадження та деталізації. На нашу думку, у таких текстах повтор лексем розкриває свою складну природу та функційні можливості.

Виявлення окремих функцій повтору неодноразово було предметом наукових розвідок багатьох учених-лінгвістів (І. Гальперін, З. Куликова, Л. Мужеловська, Р. Ріжко, І. Синиця, А. Чередніченко,

І. Чередниченко), проте ці праці стосувалися більшою мірою окреслення окремих функцій словоповтору, ґрунтуючись на дослідженні поетичних текстів. Тому комплексний аналіз повтору лексем у ключі розкриття його функційного навантаження у малій прозі є виправданим і важливим.

Сюжетно-композиційні особливості текстів малої прози дозволяють диференціювати функційний комплекс лексичного повтору двоаспектно. Виділяємо:

– **загальностилістичні** функції (виявлено у всіх аналізованих текстах малої прози);

– **прагматико-ітераційні** функції (розкрито у зв'язку із дослідженням прагматичних особливостей лексичних повторів у художніх текстах).

До першого типу віднесено: **аксіологічну, естетичну, змістотвірну, ідіостилістичну, інтертекстуальну, когезійно-когерентну, образо- й текстотвірну, смислоутворювальну** функції, функцію **створення емоційно-образного тла**. Для розкриття прагматичного характеру лексичного повтору в сучасній українській малій прозі пропонуємо виділення прагматико-ітераційних функцій, серед яких: **актуалізаційна, антиципаційна (прогнозувальна), інтенційно-виражальна, інтерактивно-динамічна (гіпотетико-регулювальна), інтерактивно-зближувальна, інформаційно-уточнювальна (еліптична), комунікативно-корекційна та конфліктогенно-потенційна**.

Розглянемо окремі фрагменти ХТ малої прози, у яких повтор лексем є чинником реалізації функційного навантаження: *«Їй хотілося бігти, бігти, бігти – світ за очі, куди очі світять, бігти й ридати – скільки стане сили, скільки стане сили, скільки стане сили... Наридатися, аби очі виплакати, виплакатися – до порожніх очниць, наридатися – щоб аж вивернуло нутроці, щоб вивернуло всю навиворіт. Навиворіт. / ... / Порожньою стати, порожнинною, зяяти наскрізно, розчинитися, зникнути, стати порохом, прахом – пропасти, розвіятися за вітром, без сліду, без жодного знаку і натяку. Померти. / Сирітство. Такого тоскного, розначливого відчуття вона ще не знала. / Сирітство? Батьки, слава Богу, живі. У неї росте улюблене дитя. При ній чоловік, непоганий начебто чоловік, чого ще треба? Ні. Сирітство. Тоскно, сумно, тужно... слів таких немає – вити хочеться.»* (Л. Таран) [7, с. 101-102].

У наведеному сегменті автоматизованого повтору лексем сприяє реалізації як загальностилістичних, так і прагматико-ітераційних

функцій. Розглянемо кожен із повторів більш ґрунтовно. Чотирикратний змішаний (контактний і дистантний) повтор інфінітива *«бігти»* є маркером позакомунікативних прагнень персонажа (**інтенційно-виражальна функція**): Тоня прагне втекти «сама від себе», бо важко переживає втрату рідної сестри Лесі (**змістотвірна**). Повтор синтаксеми *«скільки стане сили»* у цьому ж висловленні є важливим образотвірним засобом: Тося зовсім обезсилена через смерть найріднішої людини, і втрата для неї є настільки великою, що останні сили жінка спрямує на оплакування.

Редуплікації, використані далі, утворюють своєрідний ланцюг повторюваних тотожних та синонімічних лексем: *«наридатися – виплакати – наридатися»*, що виражають семантику інтенсифікації дії та є експлікаторами позакомунікативних прагнень героїні і сприяють наростанню емотивності висловлення, створенню певного стилістичного ефекту (**емоційно-експресивна, антиципаційна та семантична функції**).

Повтор лексеми *«вивернуло»* з синонімічними змінними *«нутроці»* і *«навиворіт»* використовується з певною стилістичною метою: наратор намагається зобразити всю глибину болю від смерті близької людини (насамперед **образотвірна функція**).

Контактний повтор синонімічних значень, маніфестованих такими мовними одиницями, як *«Порожньою стати, порожнинною, зяти наскрізно, розчинитися, зникнути, стати порохом, прахом – пропасти, розвіятися за вітром, без сліду, без жодного знаку і натяку»* (у наступному висловленні) та *«тоскно, сумно тужно»* (наприкінці) знову ж таки є маркером внутрішнього стану героїні, експлікації її прагнень. Таким чином, наскрізний повтор сприяє збереженню напруги висловлення та втіленню **образотвірної, акцентуаційної та прагматико-ітераційних функцій**: автор використовує повтор з метою додаткового наголошення на станах героїні.

Триелементна дистантна редуплікація лексеми *«сирітство»* зі стверджувальною та питальною тональністю маркує декларатив з квестивом (**інтерактивно-динамічна функція**): виокремлена автором в окреме синтаксичне ціле лексема *«сирітство»* сприяє текстотворенню та сюжетному розгортанню: нарація між повторами закладає додаткову інформацію (жінка сиротою не була, оскільки мала і власну сім'ю, і батьків), а також спричинює роботу реципієнта над текстом: він задумується, чому Леся вважає себе сиротою.

Повтор лексем є вагомим засобом формування цілісності і зв'язності художнього тексту, тим самим виконуючи **стратифікаційно-когерентну**, або **структурно-організаційну** функцію. Розглянемо детальніше повтор лексем у такому ключі на прикладі оповідання В. Габора: *«А що, коли любас молодій вдови й собі запитає його: «А ви що робите тут в таку пізню годину?» На цей випадок він уже мав готову відповідь: «Я **биру** (староста), а **биру** денно і нічно мусить пильнувати за порядком»* (В. Габор) [2, с. 74]. Повтор діалектної форми лексеми **«биру»** у поданому діалозі є засобом створення певного стилістичного тла, колориту мовлення персонажа, а також сприяє реалізації тема-рематичної зв'язності, про що йшлося вище: перше вживання лексеми **«биру»** є тематичним компонентом, який ідентифікує суб'єкт мовлення – адресата комунікативної взаємодії, подальша редуплікація засвідчує одержання реципієнтом нових знань (рема – староста і вдень, і вночі стежить за порядком у селі, нібито саме тому знаходиться у жінки вдома) (**функція самопрезентації**). Глибше декодуючи репліку продуцента мовленнєвої взаємодії, можемо стверджувати: повтор лексем сприяє збільшенню прагматичної ефективності висловлення, оскільки маркує втілення ситуативно зумовленої, проте підготованої програми мовця – якщо старосту раптово побачать у домі коханки, *«на цей випадок він уже мав готову відповідь»* (**актуалізаційна та інтерактивно-зближувальна функції**).

Таким чином, словоповтор у поданому тексті служить формуванню реми і є виразником **стратифікаційно-когерентної, стилістичної і прагматико-ітерційних** функцій.

Як показує проаналізований матеріал, повтори лексем, використані у комунікативних ходах адресантно-адресатної міжперсонажної взаємодії та авторському мовленні, є засобами структурування і семантичної цілісності тексту (**когезійно-когерентна**), виразниками лінії мовленнєвої поведінки комунікантів (**прагматико-ітераційні функції**), додатково фіксуючи увагу реципієнта, сприяють наголошенню та виокремленню певного лексичного елемента в художньому мовленні (**акцентуаційна функція**), екплікують характеристики персонажів (**характеро- та образотвірні функції**).

Список використаних джерел:

1. Гальперин И. Текст как объект лингвистического исследования Изд. 2-е. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 144 с.
2. Квіти в темній кімнаті: Сучасна українська новела: найяскравіші зразки української новелістики за останні 15 р. Київ : Генеза, 1997. 432 с.

3. Куликова З. Повтор как средство экспрессивизации и гармонизации поэтических текстов М. Цветаевой и Р.М. Рильке: автореф. дисс. к. филол. н. : 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2007. 18 с. URL: <http://cheloveknauka.com/povtor-kak-sredstvo-ekspressivnosti-i-garmonizatsii-poeticheskikh-tekstov-m-tsvetaevoy-i-r-m-rilke#ixzz3Sb0VjPYE>

4. Мужеловська Л. Повтор як стилістичний засіб творення експресії в поетичному мовленні Олександра Олеся. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2012. Вип. 12. С. 224–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_12_42

5. Ріжко Р. Повтор як семантико-стилістична домінанта в українській поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки: Серія Філологічні науки*. Івано-Франківськ. Вип. 86. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_86/statti/35.pdf

6. Синиця І. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*. 1994. № 2–3. С. 56–60.

7. Таран Л. Остання жінка, останній чоловік: оповідання. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 272 с.

8. Чередніченко І. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ: Радянська школа, 1962. 386 с.

9. Чередніченко А. Повтори як засіб когезії тексту. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_2_8

Чабан О.В.

*учитель української мови та літератури,
Охтирська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2
Охтирської міської ради Сумської області*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ДИХОТОМІЇ «ІСТИНА-БРЕХНЯ» В ДРАМІ В. ВИННИЧЕНКА «БРЕХНЯ»

«Брехня» В. Винниченка – один з найцікавіших та найзагадковіших творів світової драматургії. Секрет успіху п'єси «в цікавій проблемі, порушеній автором, і в оригінальній драматичній концепції, так неподібній до всього того, що мали ми в драмах інших авторів до цього часу» [2, с. 170].

Драматург звертається до дихотомії «істина-брехня», задумуючись при цьому над причинами й процесами, над можливістю взаємопереходу цих явищ. «Істина є постаріла брехня. Всяка брехня буває істиною» [1, с. 106], – так говорить головна героїня твору Наталя Павлівна.